

Doe wat met **grammatica**

 *Een gids
voor wie
Nederlands
leert*

Marian Goossens & An Wouters

Uitgeverij Boeklyn

INHOUD

1	Het lidwoord (het artikel)	17
1	Onbepaald lidwoord, bepaald lidwoord of helemaal geen lidwoord?	17
1.1	Onbepaald lidwoord	17
1.2	Bepaald lidwoord	17
1.3	Geen lidwoord	18
1.4	Veralgemeningen	19
2	De of het?	20
2.1	Altijd <i>de</i>	20
2.2	Altijd <i>het</i>	22
2.3	<i>De</i> en <i>het</i>	23
3	Het artikel van samenstellingen	23
4	Enkele frequente het-woorden	23
2	Het zelfstandig naamwoord (het substantief)	27
1	Het enkelvoud	27
2	Het meervoud	27
2.1	Vorming	28
2.2	Onregelmatige meervouden	31
3	Het verkleinwoord (het diminutief)	34
3.1	Verkleinwoord op <i>-je</i>	34
3.2	Verkleinwoord op <i>-tje</i>	34
3.3	Verkleinwoord op <i>-etje</i>	36
3.4	Verkleinwoord op <i>-pje</i>	36
3.5	Verkleinwoord op <i>-kje</i>	37
3.6	Korte klank wordt lange klank	37
3.7	Alleen verkleinwoord	37
3.8	Verkleinwoord met een andere betekenis	37
3.9	Verkleinwoorden van andere woordsoorten	38
4	De vorming van zelfstandige naamwoorden	39
4.1	Zelfstandige naamwoorden die afgeleid zijn van werkwoorden	39
4.2	Zelfstandige naamwoorden die afgeleid zijn van bijvoeglijke naamwoorden	42
4.3	Vrouwelijke vormen van persoonsnamen en diernamen	43
3	Het bijvoeglijk naamwoord (het adjectief)	45
1	Bijvoeglijk naamwoord bij een zelfstandig naamwoord	46
1.1	Verbuiging van het bijvoeglijk naamwoord	46
1.2	Onveranderlijke bijvoeglijke naamwoorden	47
1.3	Opmerkingen	48

2 Het zelfstandig gebruikte bijvoeglijk naamwoord	49
2.1 In het meervoud	49
2.2 Met onbepaalde woorden	50
3 De trappen van vergelijking	50
3.1 De stellende trap (de positief)	50
3.2 De vergrotende trap (de comparatief)	50
3.3 De overtreffende trap (de superlatief)	51
3.4 Vergrotende trap en overtreffende trap bij een zelfstandig naamwoord	53
3.5 Vergrotende trap en overtreffende trap zelfstandig gebruikt	54
3.6 Vergelijken	54
3.7 Opmerkingen	56
4 Het bijvoeglijk naamwoord als bijwoord gebruikt	57
5 Overzicht: stellende trap, vergrotende trap en overtreffende trap	57
6 Vorming van bijvoeglijke naamwoorden	58
6.1 Bijvoeglijke naamwoorden op basis van een werkwoord	58
6.2 Bijvoeglijke naamwoorden met een voorvoegsel (prefix)	59
6.3 Bijvoeglijke naamwoorden met een achtervoegsel (suffix)	59
4 Het telwoord	63
1 Hoofdtelwoorden	63
1.1 De gehele getallen	64
1.2 Hoe lezen en schrijven we gehele getallen?	65
1.3 <i>Beide, allebei</i> en <i>alle</i>	66
2 Rangtelwoorden	67
2.1 Vorming	67
2.2 Gebruik	68
3 Onbepaalde telwoorden	68
4 Breuken	69
4.1 Breuken: de basis	69
4.2 <i>Half, halve</i> en <i>de helft</i>	69
4.3 <i>Kwart</i> en <i>driekwart</i>	70
4.4 Bijzonderheden	71
5 Decimalen	71
6 Het uur	71
7 De datum	73
8 Rekensommen, geld, maten en gewichten	73
8.1 Rekensommen	73
8.2 Geldbedragen	73
8.3 Maten	74

8.4 Gewichten en inhouden	74
8.5 Goed om te weten!	74
5 Het bijwoord (het adverbium)	75
1 Bijwoord, bijvoeglijk naamwoord of voorzetsel?	75
2 Soorten bijwoorden	76
2.1 Bijwoorden van plaats	76
2.2 Bijwoorden van tijd	76
2.3 Bijwoorden van frequentie	78
2.4 Bijwoorden van intensiteit	78
2.5 Bijwoorden van waarschijnlijkheid	80
2.6 ‘Subjectieve’ bijwoorden	81
2.7 Structurerende bijwoorden of signaalwoorden	82
2.8 Het bijwoord <i>te</i>	86
2.9 Vragende bijwoorden	86
6 Het voornaamwoord (het pronomen)	87
1 Het persoonlijk voornaamwoord (het personaal pronomen)	87
1.1 Het persoonlijk voornaamwoord met de functie van onderwerp	88
1.2 Het persoonlijk voornaamwoord met de functie van voorwerp	90
1.3 Verwijzen met <i>die, dat, deze, dit</i> en <i>het</i>	91
1.4 <i>Hen</i> en <i>hun</i>	92
1.5 Lijdend voorwerp én meewerkend voorwerp	93
1.6 <i>Je, jij, jou</i> en <i>jouw</i>	93
2 Het bezittelijk voornaamwoord (het possessief pronomen)	94
2.1 Het bezittelijk voornaamwoord als bijvoeglijk naamwoord	94
2.2 Het bezittelijk voornaamwoord als zelfstandig naamwoord	95
2.3 Andere manieren om een bezit uit te drukken	96
3 Het aanwijzend voornaamwoord (het demonstratief pronomen)	97
3.1 <i>Dit, deze, dat, die</i>	97
3.2 Het aanwijzend voornaamwoord zelfstandig gebruikt	98
3.3 Andere aanwijzende voornaamwoorden	100
4 Het wederkerend voornaamwoord (het reflexief pronomen)	102
4.1 Het achtervoegsel <i>-zelf</i>	102
4.2 <i>U</i> en <i>zich</i>	103
5 Het wederkerig voornaamwoord (het reciproque pronomen)	103
6 Het betrekkelijk voornaamwoord (het relatief pronomen)	103
7 Het onbepaald voornaamwoord (het indefiniet pronomen)	103
8 Het vragend voornaamwoord (het interrogatief pronomen)	104
9 Het uitroepend voornaamwoord (het exclamatief pronomen)	104

10 Extraatje: <i>het</i>	104
10.1 <i>Het</i> = lidwoord bij een onzijdig woord	104
10.2 <i>Het</i> = onpersoonlijk onderwerp van de zin	104
10.3 <i>Het</i> in de plaats van een hele zin	106
10.4 <i>Het</i> + bijvoeglijk naamwoord + <i>hebben</i>	106
10.5 <i>Het</i> in vaste uitdrukkingen	106
10.6 <i>Het</i> in de overtreffende trap	108
7 Onbepaalde woorden (indefiniete woorden)	109
1 Onbepaalde woorden	109
1.1 Onbepaalde telwoorden en bijvoeglijke naamwoorden	109
1.2 Onbepaalde voornaamwoorden	110
1.3 Onbepaalde bijwoorden	111
2 Veranderingen in de vorm	111
2.1 <i>Genoeg, wat, een paar, een aantal</i>	111
2.2 <i>Verscheidene, verschillende, sommige, ettelijke, enkele</i>	111
2.3 <i>Veel, weinig</i>	111
2.4 <i>Een beetje, (heel) wat, enig(e)</i>	112
2.5 <i>Elk, ieder</i>	112
2.6 <i>Iets, niets, wat, veel, weinig</i> en <i>al dat</i> + bijvoeglijk naamwoord	112
2.7 Alternatieve vormen voor <i>alles, iets</i> en <i>niets</i> met een voorzetsel	113
3 Het zelfstandig gebruik van <i>vele(n), weinige(n), andere(n), sommige(n), alle(n), enkele(n)</i>	113
4 <i>Al, alle, allemaal, allen, alles, iedereen</i>	114
4.1 <i>Al</i>	114
4.2 <i>Alle</i>	114
4.3 <i>Alle twee, alle drie, alle vier ..., allebei, allemaal</i>	114
4.4 <i>Allen, alles, iedereen</i>	115
5 <i>Heel en veel</i>	115
5.1 <i>Heel</i>	115
5.2 <i>Veel</i>	116
5.3 Let op: <i>heel</i> ≠ <i>veel</i> !	116
6 <i>Men, je, we, ze</i>	116
8 Het werkwoord (het verbum)	117
1 Infinitief, stam en persoonsvorm	117
1.1 De infinitief	117
1.2 De stam	117
1.3 De persoonsvorm	118
1.4 Congruentie	118

2 Soorten werkwoorden	121
2.1 Zelfstandige werkwoorden	121
2.2 Hulpwerkwoorden <i>hebben, worden en zijn</i>	121
2.3 Hulpwerkwoorden van modaliteit	122
2.4 Koppelwerkwoorden	122
2.5 Overgankelijke en onovergankelijke werkwoorden	122
2.6 Persoonlijke en onpersoonlijke werkwoorden	123
2.7 Wederkerende en niet-wederkerende werkwoorden	123
2.8 Scheidbare en niet-scheidbare werkwoorden	123
2.9 Positiewerkwoorden: <i>hangen, liggen, staan, zitten (in)</i>	123
3 Het werkwoord: vorming en gebruik van de tijden	124
3.1 De onvoltooid tegenwoordige tijd (de o.t.t. = het presens)	124
3.2 De voltooid tegenwoordige tijd (de v.t.t. = het perfectum)	127
3.3 De onvoltooid verleden tijd (de o.v.t. = het imperfectum)	131
3.4 Gebruik van de verleden tijden	133
3.5 De voltooid verleden tijd (de v.v.t. = het plusquamperfectum)	134
3.6 De onvoltooid toekomstige tijd (de o.tk.t. = het futurum)	135
3.7 De voltooid toekomstige tijd (de v.tk.t. = het futurum exactum)	137
3.8 De onvoltooid verleden toekomstige tijd (de o.v.tk.t. = de conditionalis)	137
3.9 De voltooid verleden toekomstige tijd (de v.v.tk.t. = de conditionalis van het verleden)	137
4 De tijden: een overzicht	139
5 Extraatje: <i>doen en maken</i>	139
5.1 <i>Doen</i>	139
5.2 <i>Maken</i>	141
9 (On)scheidbare werkwoorden ((niet-)separabele verba)	143
1 Samengestelde werkwoorden	144
1.1 Soorten samengestelde werkwoorden	144
1.2 Wanneer scheiden, wanneer niet?	144
2 Afgeleide werkwoorden en werkwoorden met een voorvoegsel (prefix)	147
2.1 Afgeleide werkwoorden	147
2.2 Werkwoorden met een voorvoegsel	147
3 Lijst van scheidbare en onscheidbare werkwoorden	148
3.1 Scheidbare werkwoorden	148
3.2 Onscheidbare werkwoorden	150
3.3 Scheidbaar én onscheidbaar	151

10 Hulpwerkwoorden van modaliteit en andere werkwoorden met een infinitief	153
1 Hulpwerkwoorden van modaliteit	154
1.1 Vervoeging en gebruik	154
1.2 Zinsstructuur	154
1.3 Hulpwerkwoorden van modaliteit zonder infinitief	155
2 Andere werkwoorden met een infinitief	156
2.1 <i>Blijven, gaan en komen</i>	156
2.2 <i>Laten en doen</i>	156
2.3 <i>Zien, horen en voelen</i>	156
2.4 <i>Durven (te), helpen (te) en leren (te)</i>	156
2.5 <i>Hebben</i>	156
2.6 <i>Zijn</i>	157
3 De voltooid tegenwoordige tijd (v.t.t. = perfectum) en de voltooid verleden tijd (v.v.t. = plusquamperfectum) van deze werkwoorden	157
3.1 Dubbele infinitief	157
3.2 De keuze van het hulpwerkwoord in de voltooid tegenwoordige tijd (v.t.t.) en de voltooid verleden tijd (v.v.t.)	158
4 Zullen en zouden	159
4.1 <i>Zullen</i>	159
4.2 <i>Zou(den)</i>	160
11 Wederkerende werkwoorden (reflexieve verba)	163
1 Vorming	163
2 Zinsstructuur	164
2.1 In de hoofdzin	164
2.2 In de bijzin en in de hoofdzin met inversie	164
3 De gebiedende wijs (imperatief) van wederkerende werkwoorden	165
4 Zich en zichzelf	165
5 Lijst van de meestvoorkomende wederkerende werkwoorden	166
12 De gebiedende wijs (de imperatief)	169
1 Eens, even, maar, toch, ...	169
1.1 Een vriendelijk bevel	169
1.2 Een aansporing of een advies	170
1.3 Een nadrukkelijk bevel	170
1.4 Combinaties	170

2	Andere manieren om te bevelen	170
2.1	De gebiedende wijs met onderwerp	170
2.2	De gebiedende wijs met infinitief	171
2.3	De gebiedende wijs met voltooid deelwoord	171
3	De gebiedende wijs van wederkerende werkwoorden	171
3.1	Vorming met <i>je</i> als wederkerend voornaamwoord	171
3.2	Vorming met <i>u</i> als wederkerend voornaamwoord	172
13	Werkwoorden met <i>te</i> + infinitief	173
1	Overzicht	173
1.1	De positiewerkwoorden <i>hangen, liggen, staan, zitten (in)</i> en het werkwoord <i>lopen</i> + <i>te</i> + infinitief	173
1.2	De causatieve werkwoorden <i>hangen, leggen, zetten</i> + <i>te</i> + infinitief	174
1.3	<i>Hoeven</i> + <i>te</i> + infinitief	174
1.4	<i>Durven</i> (+ <i>te</i>) + infinitief	175
1.5	Een reeks andere werkwoorden	175
2	Zinsstructuur in de onvoltooid tegenwoordige tijd (o.t.t. = presens) en de onvoltooid verleden tijd (o.v.t. = imperfectum)	177
3	Zinsstructuur in de voltooid tegenwoordige tijd (v.t.t. = perfectum) en voltooid verleden tijd (v.v.t. = plusquamperfectum)	177
3.1	De v.t.t. en v.v.t. van de positiewerkwoorden	177
3.2	De v.t.t. en v.v.t. van causatieve werkwoorden	178
3.3	De voltooiden tijden van <i>hoeven</i> en <i>durven</i>	178
3.4	De voltooiden tijden van alle werkwoorden uit 1.5	178
14	Andere constructies met <i>te</i> + infinitief	181
1	<i>Om te</i> + infinitief	181
2	Bijvoeglijk naamwoord + <i>om te</i> + infinitief	182
3	<i>Zin hebben om te</i> + infinitief	182
4	Voorzetsel + <i>te</i> + infinitief	182
5	Enkele veelvoorkomende uitdrukkingen met <i>te</i> + infinitief	183
15	Vragen en vraagwoorden	185
1	Directe vragen	185
1.1	Vragen zonder vraagwoord, met inversie	185
1.2	Vraag = gewone zin + vraagteken	186
1.3	Vragen met een vraagwoord	186
2	Indirecte vragen	190
2.1	Indirecte vragen zonder vraagwoord	190
2.2	Indirecte vragen met vraagwoord	190

16 Het voorzetsel (de prepositie)	193
1 De belangrijkste voorzetsels en hun betekenis	193
1.1 Voorzetsels die een plaats aangeven	193
1.2 Voorzetsels die een tijd aangeven	194
1.3 Voorzetsels die een middel aangeven	195
1.4 Voorzetsels die een richting aangeven	195
1.5 Voorzetsels die een doel, een oorzaak of een reden aangeven	196
1.6 Voorzetsels die een relatie aangeven	196
1.7 <i>À, af, behalve, binnen, ondanks, volgens</i>	196
1.8 Opmerkingen	197
2 Plaats van het voorzetsel	200
2.1 Vóór het woord	200
2.2 Op een andere plaats	200
3 Werkwoorden en uitdrukkingen met (vaste) voorzetsels	201
3.1 Werkwoorden en uitdrukkingen met het voorzetsel <i>aan</i>	201
3.2 Werkwoorden en uitdrukkingen met het voorzetsel <i>bij</i>	202
3.3 Werkwoorden en uitdrukkingen met het voorzetsel <i>in</i>	202
3.4 Werkwoorden en uitdrukkingen met het voorzetsel <i>met</i>	203
3.5 Werkwoorden en uitdrukkingen met het voorzetsel <i>naar</i>	204
3.6 Werkwoorden en uitdrukkingen met het voorzetsel <i>om</i>	204
3.7 Werkwoorden en uitdrukkingen met het voorzetsel <i>op</i>	204
3.8 Werkwoorden en uitdrukkingen met het voorzetsel <i>over</i>	206
3.9 Werkwoorden en uitdrukkingen met het voorzetsel <i>tegen</i>	206
3.10 Werkwoorden en uitdrukkingen met het voorzetsel <i>tot</i>	206
3.11 Werkwoorden en uitdrukkingen met het voorzetsel <i>uit</i>	207
3.12 Werkwoorden en uitdrukkingen met het voorzetsel <i>van</i>	207
3.13 Werkwoorden en uitdrukkingen met het voorzetsel <i>voor</i>	208
4 Vaste uitdrukkingen met <i>te, ten</i> en <i>ter</i>	209
17 Er	211
1 Er als voorlopig onderwerp	211
1.1 Gebruik	211
1.2 Plaats van <i>er</i> in de zin	212
1.3 De positiewerkwoorden <i>hangen, liggen, staan, zitten (in)</i>	213
1.4 <i>Er is ... / Er zijn</i>	213
2 Er als plaatsbepaling	214
2.1 Gebruik	214
2.2 Plaats van <i>er</i> in de zin	214

3	<i>Er</i> bij een hoeveelheid	215
3.1	Gebruik	215
3.2	Plaats van <i>er</i> in de zin	215
4	<i>Er</i> met een voorzetsel	216
4.1	Gebruik	216
4.2	Plaats van <i>er</i> in de zin	217
4.3	<i>Er</i> vervangt een lijdend voorwerp	218
4.4	<i>Er</i> bij werkwoorden en uitdrukkingen met vaste voorzetsels	218
5	<i>Er</i> in een passieve zin	219
6	Idiomatische uitdrukkingen met <i>er</i>	219
7	De plaats van <i>er</i> in combinatie met een lijdend of meewerkend voorwerp (direct of indirect object)	220
8	De plaats van <i>er</i> in combinatie met een wederkerend werkwoord (reflexief verbum)	221
18	De ontkenning (de negatie)	223
1	<i>Geen</i>	223
1.1	Voor een onbepaald zelfstandig naamwoord	223
1.2	Voor een taal	223
1.3	Voor een telwoord	223
1.4	Voor een sport	223
2	<i>Niet</i>	224
2.1	Achter een bepaald zelfstandig naamwoord	224
2.2	Achter het vervoegde werkwoord of voor een infinitief	224
2.3	Achter een tijdsbepaling	224
2.4	Voor een bijvoeglijk naamwoord	225
2.5	Voor een bijwoord	225
2.6	Voor een plaatsbepaling, tenzij bij <i>hier</i> en <i>daar</i>	225
2.7	Voor een voorzetselconstructie	225
3	Bijzondere vormen van de ontkenning	226
3.1	De ontkenning van <i>al</i>	226
3.2	De ontkenning van <i>nog</i>	226
3.3	De ontkenning van onbepaalde woorden	227
4	Sterke ontkenning	228

19 Het passief	229
1 Vorming	229
1.1 Basis	229
1.2 Het passief met een meewerkend voorwerp	231
1.3 Het onpersoonlijke passief met <i>er</i>	232
1.4 Het passief met hulpwerkwoorden van modaliteit	232
2 Gebruik van het passief	232
2.1 Wanneer passief?	232
2.2 Het passief als stilistisch aspect	233
20 Zinsbouw	235
1 De enkelvoudige zin	236
1.1 De elementen van de zin	236
1.2 De basisstructuur van de zin	236
1.3 Inversie	237
1.4 De voorzetselgroep (prepositiegroep)	238
1.5 Bijwoordelijke bepalingen	239
1.6 De plaats van het lijdend voorwerp en het meewerkend voorwerp	241
1.7 Scheidbare werkwoorden	242
1.8 Hulpwerkwoorden van modaliteit	242
1.9 Woordvolgorde: enkele trucjes	242
2 De samengestelde zin	243
2.1 Nevenschikking	244
2.2 Nevenschikkende voegwoorden	244
2.3 Onderschikking	247
2.4 Onderschikkende voegwoorden	248
2.5 Indirecte rede	251
2.6 De betrekkelijke bijzin (de relatiefzin)	253
2.7 Verbindende bijwoorden	255
2.8 De volgorde van de werkwoordelijke eindgroep in de bijzin	256
2.9 Enkele opmerkingen	257
Bijlagen	260
1 Gebruikte grammaticale termen	260
2 Grammaticale termen	265
3 Sterke, onregelmatige en gemengde werkwoorden	268
4 Trefwoordenregister	272